

Dr. Lévai Miklós /egyetemi adjunktus, NME Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Tanszéke/

A KÁBÍTÓSZER-PROBLÉMA ÉS A BŰNÖZÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI

/Az előadás elhangzott a Magyar Kriminológiai Társaság Viktimológiai Szekciójának 1989. november 22-i, "Drog és bűnözés" című ülésén./

Tisztelt Megjelentek!

Először is köszönöm, hogy a Viktimológiai Szekció vezetősége felkért a "Drog és bűnözés" c. tudományos ülés vitaindító előadásának megtartására.

A kriminológiai irodalomban - E.M. Schur nyomán - a kábítószerrel visszaélés az ún. áldozat nélküli bűncselekmények csoportjába tartozik. Joggal merülhet fel ezek után a kérdés: mennyiben tartozik a viktimológia tárgykörébe mai összejöveteleink témája? Véleményem szerint, ha a problémakör egésze nem is viktimológiai vonatkozású, egyes részterületeinél azonban indokolt a viktimológiai aspektusú megközelítés, akár a B. Mendelsohn-féle, akár a H. v. Hentig szerinti tárgymeghatározást fogadjuk el az áldozattan tekintetében. Így a Mendelsohn-féle viktimológia alapján a kábítószerfogyasztó a társadalomban létező áldozatok egyik típusa, éppen ezért a szélesebb értelemben felfogott viktimológia tárgykörébe tartozik a kábítószerrel visszaélők helyzetének, jellemzőinek tanulmányozása.

A H. v. Hentig nyomán kialakult kriminálviktimológián belül pedig az áldozatok egy külön csoportját alkotják azok a személyek, akik kábítószerfogyasztó életmódjuk következtében váltak bűncselekmények áldozataivá. Indokolt tehát témánk viktimológiai megközelítése, és előadásomban drog és bűnözés ezen vonatkozásaira is kitérek.

Mielőtt azonban erről beszélnék, részletezem a kábítószerbűnözés elméleti kérdéseit, a kábító-

szer-probléma kriminológiai vonatkozásait, valamint a tárgykörünkbe tartozó jelenség legfontosabb hazai jellemzőit.

1. A kábítószer-probléma és a bűnözés kapcsolatának elméleti kérdései

A kábítószer-problémának, mint "nehezen tisztázható problémahalmaznak" /1/ csak bizonyos elemei tartoznak a kriminológia tárgykörébe. Ezek felsorolása előtt azonban vázolólok, hogy mit értek "kábítószer-probléma" fogalma alatt, valamint azt, hogy ezzel kapcsolatban mi a kriminológia tárgya, kutatási területe. A "kábítószer-probléma" mint fogalom a drogok nem orvosi célú, illegitim fogyasztásából, tehát a kábítószerekkel való visszaélésekből eredő és azzal összefüggő jelenségek gyűjtőneve. A megismerhetőség, az értelmezés és a racionális beavatkozási módszerek, eszközök, valamint az egyes tudományterületek kompetenciájának meghatározása érdekében célszerű elkülöníteni egymástól a kábítószer-probléma két fő területét, azaz a kínálati oldallal kapcsolatos és a keresleti oldali meghatározásokat. Ezek közül a kriminális vonatkozásúak tartoznak a kriminológia "mint a jogsértések valóságjelenségének" /2/ tudománya tárgykörébe. A kábítószer-probléma és a bűnözés összefüggéseire vonatkozóan tehát a kriminológia tárgya: I. az ún. "kábítószerbűnözés" morfológiájának, társadalmi és egyéni okainak vizsgálata, valamint a megelőzést szolgáló javaslatok megfogalmazása; II. a kábítószerfogyasztás és a bűnözés kapcsolatának kutatása.

1. A kábítószerbűnözés

A "kábítószerbűnözés" a bűncselekmények egy meghatározott csoportjának összefoglaló neve. Az ide tartozó kriminális tettek közös jellemzője, hogy valamilyen kapcsolatban állnak a kábítószer-problémával. A kínálati oldal tekintetében ezek a kábítószer illegális termesztésével és kereskedel-

mével összefüggő deliktumok.

A keresleti oldalon szóba jöhető bűncselekményeket többféleképpen osztályozzák a szakirodalomban. A hazai szerzők közül Pick Imre szerint a kábítószerfogyasztással összefüggő kriminalitásnak két fő területe van:

- "- egyrészt a kábítószer hatására,
- másrészt a kábítószer megszerzése végett /illetőleg, hogy a kábítószer megvásárlásához szükséges anyagi fedezetet biztosítsa/ követ el bűncselekményt a fogyasztó.

Az első eset jelenti a primér /elsődleges/ összefüggést, amikor is arról van szó, hogy a kábítószer indítéka és támasza a bűnözőnek a bűncselekmény elkövetésében... A második eset a szekundér /másodlagos/ összefüggés. Ennél ugyanis az elkövetett bűncselekmények nem közvetlen eredményei a kábítószer által az emberi szervezetre vagy az ember személyiségére gyakorolt bármilyen fiziológiai hatásnak. A kábítószerfogyasztás és a bűnözés másodlagos összefüggése abban mutatkozik meg, hogy a bűncselekményeket nem a kábítószer hatása alatt követik el, hanem azért, hogy kábítószerhez jussanak, s így - előbb vagy utóbb - ez a magatartás rendőrségi problémává válik." /3/ Kisszékelyi Ödön a kábítószer és a bűnözés közötti oksági kapcsolat fennállását valló külföldi szerzők álláspontját elfogadva a kábítószerrel összefüggő bűncselekményeket a következőképpen csoportosítja:

- "- A kábítószer-törvény megsértése,
- a kábítószer megszerzésére irányuló bűnözés és
- a kábítószer hatása alatt elkövetett bűnözés." /4/

A külföldi szakirodalomban általánosan elfogadott a kábítószerbűnözés három típusának a megkülönböztetése. Ezek:

- a/ a direkt beszerző bűnözés /kereskedelem, kábítószer megvétele, recepthamisítás, stb./
- b/ az indirekt bűnözés /ebbe a körbe tartoznak azok - az elsősorban vagyon elleni -

bűncselekmények, amelyek célja a drogpiacon mellőzésével a droghoz jutás, pl. gyógyszerári betörés/

c/ a következménybűnözés /a kábítószer hatása alatt elkövetett bűncselekmények/. /5/

Egyes nyugati szerzők a kábítószer-problémával összefüggésben kialakult bűnözést "új kriminalitás" néven minősítik, mert úgy vélik, a kábítószerbűnözésnek a "hagyományos" kriminalitástól eltérő jellemzőik vannak. Véleményük szerint az "új kriminalitás" körében különbséget kell tenni a kábítószer-függők és az őket kihasználók bűncselekményei között. Ennek megfelelően alakították ki a kábítószerbűnözésen belül a "kábítószer előidézte kriminalitás" és a "kriminalitás, amelynek célja a kábítószer" kategóriákat. /6/ A "kábítószer előidézte kriminalitás" /másképpen: direkt kriminalitás/ magában foglalja:

- önmagában a kábítószerrel való visszaélést,
- a kábítószer hatása alatt elkövetett bűncselekményeket.

A "kriminalitás, amelynek célja a kábítószer" /indirekt kriminalitás/ alcsoport felöleli:

- a kábítószer használatára vonatkozó hírverést és propagandát,
- a kábítószeresek bűncselekményeit, amelyeket a drogok megszerzése érdekében követnek el,
- a kínálati oldallal összefüggő bűncselekményeket. /7/

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a kábítószerbűnözés, tehát a kábítószerbűncselekmények összessége, a kábítószer-problémával összefüggő kriminalitás megjelölésére szolgáló kriminológiai és kriminalisztikai kategória. Ezen a kategórián belül két csoportra oszthatjuk a bűncselekményeket. Az egyikbe a kínálati oldallal kapcsolatos, a másikba pedig a kereseti oldallal kapcsolatos deliktumok tartoznak.

A kínálati oldali bűncselekmények a kábítószerfogyasztók ellátását szolgálják, a drogok illegális előállítás, azok terjesztése, kereskedelme és propagandája révén. Maguk az elkövetők nem kábítószerrel visszaélők, céljuk anyagi

haszonszerzés. A hatályos Büntető Törvénykönyv tényállásai közül a kínálati oldali cselekményeket szankcionálják a 282. § /1/-/4/ bekezdései /"visszaélés kábítószerrel"/.

Amennyiben az elkövetési magatartás a hatósági előírások megszegésével kóros élvezetre alkalmas kábítószer készítése, a továbbadás szándékával való megszerzése és tartása, forgalombahozatal, az országba behozatal, illetve kivitele vagy az országon való átvitele és a 283. § /"kóros szenvedélykeltés"/, feltéve ha a kábító hatású anyag vagy szer kóros élvezetéhez történő segítségnyújtás, illetve az arra való rábírás nem társul az elkövető drogfogyasztásával.

A keresletli oldali kábítószerbűnözés a kábítószerfogyasztók azon bűncselekményeinek összessége, amelyek elkövetése révén szenvedélyüket kielégíthetik, a drogokhoz hozzájuthatnak és amelyek közvetlen kapcsolatban állnak drogfogyasztó magatartásukkal. A keresletli oldallal összefüggő bűnözés alcsoportjai:

- A direkt kábítószerbűnözés.

Ide tartoznak a kábítószerfogyasztással kapcsolatos büntetőjogi tényállásokba ütköző bűncselekmények. A Btk. 282. § /1/-ben felsorolt elkövetési magatartások közül ilyen a kóros élvezetre alkalmas kábítószer készítése, megszerzése és tartása, amennyiben ezek célja az elkövető személyes fogyasztása, és ugyancsak itt kell említeni a 282. § /5/ bekezdését is.

- Az indirekt kábítószerbűnözés.

Ezek a drogfogyasztás, a droghoz való hozzájutás érdekében elkövetett nem a kábítószerfogyasztással kapcsolatos büntetőjogi tényállásokba ütköző bűncselekmények. /Például: csempészet, recepthamisítás, gyógyszerári betörés, devizabűncselekmény./ Az indirekt kábítószerbűnözés kategóriája alá vonhatók a visszaélőknek azok a bűncselekményei, amelyeket a drogok tiltott forgalmazásában való részvétellel valósítanak meg, amennyiben a tevékenységük célja a megszerzett anyagi eszközök révén drogok beszerzése saját szenvedélyük kielégítése érdekében.

- A következménybűnözés.

Ebbe az alcsoportba tartoznak a kábítószer hatása alatt elkövetett, valamint a narkomán életmódból fakadó bűncselekmények /ez utóbbira hazai jogunkban példa lehet a "tartás elmulasztása"/. Tulajdonképpen a "következménybűnözés" vizsgálható viktimológiai szempontból, mert ebben a körben kell említeni azokat a bűncselekményeket, amelyeknek drogfogyasztó az áldozata, és az áldozattá válás a drogfogyasztó magatartással áll összefüggésben.

II. A kábítószerfogyasztás és a bűnözés kapcsolata

A kábítószer illegitim fogyasztása és a bűnözés összefüggésére vonatkozóan a kriminológiai kutatások tárgya a két deviancia egymásrahatásának, illetve "együttjárásának" vizsgálata, a kapcsolatukat befolyásoló tényezőknek az elemzése. A kábítószerfogyasztás és a bűnözés korrelációjával foglalkozó kutatások döntően a következő kérdésekre keresnek választ:

1. "Milyen mértékben és módon járul hozzá a bűnözéshez, vagy határozza azt meg közvetlenül a kábítószerfogyasztás?"

2. Milyen mértékben és módon járul hozzá a kábítószerfogyasztáshoz, vagy határozza azt meg közvetlenül a bűnözés?"

3. Létezik-e olyan közös tényező, amely hozzájárul mind a kriminalitás, mind a kábítószerfogyasztás előidézéséhez /és ha igen, melyik ez a tényező?"/ 8/

A felsorolt kérdésekre vonatkozóan számtalan vizsgálatot végeztek. Mielőtt azok legfontosabb megállapításait idézném, röviden utalok a két jelenség összefüggéseit vizsgáló kutatások módszertani kérdéseire.

Rendkívül nehéz megbízható adatokat szerezni úgy a kábítószerfogyasztásról, mint az ahhoz kapcsolódó bűnözésről. Éppen ezért a módszertani problémák legfontosabb eldöntendő kérdései: kikre terjedjen ki a vizsgálat és mely "kapuknál" történjen a személyek kiválasztása. /A "kapuk" fogal-

mával a szakirodalomban azokat az intézményeket jelölik, amelyeken keresztül a kábítószeres a gyógyító-kezelő-represszív beavatkozások számára elérhetővé válik /pl. a kórház vagy a börtön/. A kábítószerfogyasztás és a bűnözés kölcsönhatását vizsgáló kutatások módszertani szempontból, a mintavétel tekintetében két csoportra oszthatók:

a/ a "hivatalosan kábítószeresekként és bűnözőkként definiált alanyokkal végzett vizsgálatok",

b/ "normális fiatalokú népességgel végzett vizsgálatok". /9/

A kétféle vizsgálati metódus ismertetését mellőzöm, csupán utalok a felmerülő problémákra. A módszertani kérdésekkel foglalkozó szakemberek szerint "a létező vizsgálatok jó része nem teljesen megbízható, mert általában nincsenek adatok, a megszerezhető megbízhatósága pedig kétes. A vizsgálatok gyakran korlátozódnak olyan kábítószeresekre, akik bűnöztek, illetve olyan bűnözőkre, akik kábítószeresek, s ezzel egy nem-reprezentatív alanykategóriára korlátozzák a mintavételt." /10/ Ezzel szemben "az ideális kutatási tervnek az általános népesség longitudinális vizsgálatán kell alapulnia, s rögzíteni kell a kezdeti kábítószerfogyasztást, illetve bűnözést." /11/

A módszertani problémák érzékeltetését követően ismertetem - több nyugat-európai és észak-amerikai kutatás alapján /12/ - a kábítószerfogyasztás és a bűnözés kapcsolatára vonatkozó legfontosabb megállapításokat:

- A két jelenség időbeli sorrendje: azok körében, akik kábítószerfogyasztók és bűnelkövetők is, a bűnözés általában megelőzi a kábítószerfogyasztást.

- A bűnözés és a kábítószerfogyasztás is deviáns magatartás, éppen ezért valószínű, hogy ezeket olyan személyek "csinálják", akik hajlamosak a devianciára.

- Minél elterjedtebb a bűnözés egy fiatalokú társaságban, illetve minél több a beilleszkedési problémákkal küszködő személy, annál nagyobb

azoknak az aránya a csoportban, akik kábítószerrel visszaélők.

- A legnagyobb valószínűséggel az olyan kábítószerrel visszaélők ellen indítanak eljárást kábítószer bűncselekmények miatt, akik büntetett előéletűek és/vagy korábban is magukra vonták a rendőrség figyelmét olyan okok miatt, amelyek nem feltétlenül a kábítószerrel kapcsolatosak.

- A kábítószerbűncselekmények elkövetői sokkal tipikusabban jellemzik az elkövető populációt, mint a kábítószerrel visszaélő népességcsoport.

- A bűnelkövetés, úgy tűnik nem módosítja a kábítószerfogyasztást egy-egy visszaélőnél, a kábítószerrel való visszaélés viszont oly mértékben módosította a bűnözésük alakulását, hogy egyre inkább már csak kábítószerbűncselekményért ítélték el ezeket az embereket.

A kutatók abban egyetértenek, hogy összefüggés van a kábítószerfogyasztás és a bűnözés között. A kapcsolat tartalmára vonatkozóan azonban már jelentősek a véleményeltérések. A tartalmat alakító tényezők tekintetében viszont közel azonosak a szakemberek nézetei. Legtöbbjük szerint ugyanis a kábítószerfogyasztás és a bűnözés közötti kapcsolat tartalma a visszaélők társadalmi helyzetétől, az adott ország kábítószerellenes törvényeitől és a kábítószer típusától függ. Így például a törvényi szabályozás /amennyiben a fogyasztás bűncselekmény/ vagy bizonyos szerekkel való visszaélés /pl. a barbiturátok/ oksági kapcsolatot eredményez. Ugyanakkor azonban a két deviancia viszonyát szociológiai aspektusból vizsgáló szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a bűnözés és a kábítószerrel visszaélés közötti kapcsolat inkább a visszaélők szociális jellemzőit, nem pedig az intoxikáció hatását tükrözi.

E témakör lezárásaként még a következőt szeretném elmondani: a kábítószerfogyasztás és a bűnözés kapcsolatának alakulását, valamint annak tartalmát befolyásoló tényezőket célszerű a Kielholz-féle modell, azaz a személyiség-drog-társadalmi környezet jellemzőinek elemzése alap-

ján vizsgálni. Ez a narkológiában általánosan elfogadott megközelítési mód azért alkalmazható a kriminológia területén is, mert ily módon feltárhatjuk a drogozás és a bűnözés közös okait és az egyes tényezők szerepét a kapcsolat tartalmának alakulásában. Ezek révén pedig elméleti modellek alkothatók a kábítószerfogyasztás és a bűnözés kölcsönhatásának magyarázatára. A elméleti modellek gyakorlati haszna, hogy azok alapján lehetséges a két devianciában érintettek tipizálása /pl. kizárólag kábítószerbűncselekményt elkövető visszaélők/ és egy ennek megfelelő differenciált intervenciós rendszer kialakítása.

2. A kábítószer-probléma és a kábítószerbűnözés utóbbi évekbeni külföldi jellemzői

Annak ellenére, hogy a kábítószer-probléma tényleges helyzetének felmérése lehetetlen, az egyes nemzetközi szervezetek rendszeresen figyelemmel kísérik ennek a ma már a világ egyik globális problémájának tekinthető jelenségnek az alakulását. Előadásomban is ezeknek a szervezeteknek - elsősorban az Interpol és az Európa Tanács Pompidou Csoportja /13/ - témákra vonatkozó kutatási anyaga /14/ alapján röviden ismertetem a kábítószer-probléma legfontosabb epidemiológiai és kriminális jellemzőit. Az Interpol "Tájékoztató..." szerint "mind a természetes, mind a szintetikus kábítószereszek fogyasztása az elmúlt 20 év alatt már minden országot és minden társadalmi réteget veszélyeztetve gyorsan növekedett. A jelenség nemcsak a városi körökre, az értelmiségre, az írástudatlanokra, a gazdagokra vagy szegényekre jellemző, gyakorlatilag mindenhol eluralkodott, iskolákban, munkahelyeken, szórakozóhelyeken és a stadionokban. A kábítószerfogyasztás formája és mértéke változik országok és körzetek szerint. Noha továbbra is a cannabis a világméretben leginkább fogyasztott kábítószer, emelkedő tendenciát mutat a heroin és a kokain fogyasztása is. Az egész világon fogyasztják a pszichotróp anyagokat, mint pl. az emphetamint,

benzodiazepint, barbiturátokat. A kábítószereszeket és pszichotróp anyagokat a legváltozatosabb formában fogyasztják, gyakran alkohol vagy dohány kíséretében, amely növeli a fogyasztókra gyakorolt káros hatását és lerövidítheti a hozzászokás idejét." /15/ Az epidémia terjedése önmagában is aggodalomra okot adó jelenség, a helyzet azonban további két tényező súlyosbítja. Az egyik: az AIDS és a kábítószer-probléma kapcsolata. "Az intravénás úton injekcióval adagolt kábítószerfogyasztás kiváltotta megbetegedések aránya kontinensenként változik. Az Amerikai Egyesült Államokban az AIDS-ben megbetegedettek 17 %-a, Európában 13 %-a intravénás kábítószerfogyasztó volt." /16/

A másik: "a kábítószerkereskedő szervezeteknek, mint új nemzetközi hatalomnak a megjelenése olyan mértékben, hogy dacolni tudnak egyes országok kormányaival, sőt fenyegethetik vagy korrumpálhatják a legfelsőbb köztisztviselőket." /17/ Beláthatatlan következményekkel járhat a drogpiacon legújabban megjelent termék, a "crack" terjedése. Hatása veszedelmes, ára viszont olcsó, ami nagy tömegek számára is elérhetővé teszi. /Így például az USA-ban egy-egy "crack" kristályt 10 dollárért vagy még olcsóbban adnak el, míg egy gramm kokain-porért 100 dollárt vagy még többet kérnek./ /18/

A kábítószer-probléma egyre erőteljesebben összefonódik a bűnözéssel. A kábítószerbűnözésre vonatkozó adatokból kiderül, hogy a kábítószer-probléma által érintett országok többségében évről-évre nő a kábítószerbűncselekmények száma. A nyugat-európai országok közül a legerőteljesebb növekedés Svájcban /1977-84. között az elítéltek száma megkétszereződött/ és Angliában volt, de jelentős az emelkedés Belgiumban, Dániában, Franciaországban és Spanyolországban. A tárgyalat bűncselekmények bizonyos mértékű csökkenését csak Hollandiában és Ausztriában tapasztalták. Az elkövetők körében rendkívül magas a fiatalok és a fiatal felnőttek aránya, egyes államokban az elkövetők életkora emelkedik. A nemek megoszlása tekintetében általános tendencia a nők

fokozódó részvétele a gyanúsítottak és az elítéltek között. A bűnözés növekedésével párhuzamosan egyre szigorúbb az ítélkezés. A bíróságok a kábítószerbűncselekmények elkövetőivel szemben a korábbiakhoz képest gyakrabban alkalmaznak szabadságvesztést. Ez viszont újabb problémát eredményez: az elítéltek között nő a kábítószeresek aránya. Az NSZK-ban például 1977-ben még 4,4 % volt a szabadságvesztésre ítéltéken belül a kábítószerbűnözők részaránya, 1986-ban viszont már 8,6 %. A vázoltak az ismertté vált, tehát a kriminálstatisztika által tükrözött, keresleti oldali kábítószerkriminalitás jellemzői. Hozzá kell azonban tenni, hogy a kábítószerbűnözés területén különösen érvényes az a megállapítás, hogy "a kriminálstatisztikák nem tudnak teljes mértékben eleget tenni a bűnözési valóság /mérőeszköz/ igény szintjének, nem minden jogellenes és büntethető cselekmény, sem azok elkövetői nem jutnak a társadalmi ellenőrzés hivatalos fórumai tudomására, tehát nem kerülnek be a hivatalos bűnügyi regisztrációba és így ezek az ismeretlen tettek és tettek látens mezejében csapódnak le". /19/

A kábítószerbűnözésnél ez a "látens-mező", azaz a rejtett bűnözés többszöröse lehet a hivatalosan megállapítottaknak. A kínálati oldali bűnözést az eddig soha nem tapasztalt szervezethez és nemzetköziség jellemzi. Ez abból fakad, hogy a "kábítószertermelés és gyártás egyre több országot érint a világon. Ezen riasztó méreteket öltő, törvénytelen cselekedeteket nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező bűnöző szervezetek irányítják és finanszírozzák, összejátszva pénzügyi körökkel.

A nagy kábítószerkereskedők gyakran hasonló eljárásokat alkalmaznak, mint a teljesen törvényesen dolgozó multinacionális társaságok. Átfogják az egész világ kábítószer forgalmát, biztosítják az egyes körzetek nagyon keresett kábítószerrel történő ellátását. A kábítószerkereskedők - mivel szinte korlátlan mennyiségű pénz áll a rendelkezésükre - korrumpálják a közalkalmazottakat, terjesztik az erőszakot és a terrorizmust, akadályozzák a kábítószer elleni harccal

kapcsolatos nemzetközi egyezmények végrehajtását és a világ bizonyos körzeteiben még gazdasági és politikai hatalmat is gyakorolnak." /20/ A kábítószerkereskedelem összefonódik a fegyverkereskedelemmel és a terrorizmussal. Ez utóbbival való összefonódásra ma már bizonyítékok is vannak. Így például "1987-88-ban a francia hatóságok több közép-keleti származású személyt tartóztattak le az 1986. során Párizsban elkövetett különböző bombamerényletek miatt. Az ezt követő nyomozások elvezették a rendőrséget egy rejtekhelyhez, ahol fegyvereket és robbanóanyagokat fedeztek fel 11 kg heroinnal együtt. Úgy tűnik, hogy ebben az esetben a terrorista sejt közvetlenül foglalkozott kábítószerkereskedelemmel, valószínűleg akcióik finanszírozása érdekében." /21/

A kábítószer-probléma terjedése tehát mennyiségi és minőségi változásokat eredményezett a bűnözésben. Ennek következtében a drogok illegitim fogyasztásával összefüggő "új kriminalitás" Nyugat-Európában és Észak-Amerikában a "kriminalpolitika központi kérdésévé vált" /22/, Kelet-Európában pedig egyike a néhány évvel ezelőtt megjelent veszélyesebb bűnözési formáknak, bűncselekménytípusoknak.

3. A kábítószer-probléma és a bűnözés kapcsolata Magyarországon

A kábítószer-probléma hazai helyzetéről, jellemzőiről keveset tudunk. "A tisztánlátást megnehezíti a fogalmak eltérő használata, az adatok szolgáltatását gátló ellenérdekeltségek, az adatgyűjtés és adatkezelés kezdetleges volta, a szakértők és szakmai tudományos kutatások nagy hiánya, valamint a kábítószerre vonatkozó törvénykezés represszív jellege." /23/. Az ennek ellenére meglévő adatokból kiderül, hogy Magyarországon "jelenleg 3 ezer fő lehet azoknak a száma, akik a nemzetközi Egységes Kábítószer Egyezményben szereplő anyagokat - heroin és kokain kivételével - kábítószerélvezet céljából fogyasztanak. 2500 fő a becsült dihidrocodoin, codeinfoasztók, 500 fő a morfin-, penthidin-,

methadonfogyasztók és kb 200 fő a feltételezett marihuanaszívók száma. Tényként kell elfogadnunk, hogy évente 10-14 ezer, jellemzően pszichotróp anyag kiadására irányuló hamis vényt szűr ki a hazai gyógyszer-tári ellenőrzés. Az Országos Igazságügyi Toxikológiai Intézetben, ahol hatósági megkeresésre a kábítószeres, vagy az arra gyanús esetek vér- és vizeletmintáit vizsgáljuk, az eset-szám erős növekedését figyelhetjük meg. Statisztikai adataink szerint az 1986. évben vizsgált eseteink közül összesen 30 olyan eset volt, melyben a vizsgálat irányaként a kirendelő hatóság kábítószer-meghatározást kért. 1987. negyedik negyedévében 15 kábítószeres ügyünk volt, míg 1988. januárjában átlag 5-10 esetet vizsgálunk havonta." /24/

A kábítószer-probléma kriminológiai vetületéről ugyancsak vannak adataink. Ezen belül is elsősorban - tekintettel a "visszaélés kábítószerrel" és a "kóros szenvedélykeltés" tényállásaira - a direkt kábítószerbűnözés miatt elítéltek adatait, valamint az évenként lefoglalt kábítószer mennyiségét ismerjük. Lényegesen kevesebbet tudunk - kutatások hiányában - a kábítószerfogyasztás és a bűnözés hazai kapcsolatáról.

Magyarországon a kábítószer-problémának a többi beilleszkedési zavarhoz képest rövidebb múltja van, elterjedtségét tekintve pedig kevesebbet érint, mint az egyéb társadalmi beilleszkedési zavarok. Ebből fakadóan és az említett hiányosságok következtében a kábítószer-probléma kriminológiai kérdéseinek hazai jellemzőiről írva nem lehet maradéktalanul érvényesíteni azt az elméleti keretet, fogalomrendszert, amelyet a bevezető részben ismertettem. A magyarországi helyzet tárgyalásakor - és ez nemcsak a jelenség kriminológiai megközelítésére igaz - egyelőre meg kell elégednünk azzal, hogy összegyűjtjük és publikáljuk a meglévő adatokat. A következő rész tartalma is ennek megfelelően alakul: ismertetem a kábítószer-probléma és a bűnözés kapcsolatára vonatkozó kriminálstatisztikai adatokat és kutatási eredményeket és ott ahol lehetséges, alkalmazom a bevezetőben tárgyalt kategóriákat.

I. A kábítószerbűnözés alakulása Magyarországon

A kábítószer-probléma és a bűnözés összekapcsolódása Magyarországon körülbelül a hetvenes évek közepétől észlelhető. Ekkortól már nemcsak a direkt, hanem az indirekt, azaz a kábítószer megszerzését célzó kábítószerbűncselekmények elkövetése is terjed. Ez összefügg azzal, hogy az ellenkultúrális mozgalomként értékelhető ún. "csöves" jelenséggel egyidőben, annak egyik következményeként ebben az időben válik tömegessé a fiatal korosztályok körében a kábítószerfogyasztás. A hetvenes évek második felének a drogokkal kapcsolatos jellemzője "a pszichotróp anyagokat tartalmazó, különböző nyugtató, altató és serkentő hatású gyógyszerek alkohollal kombinált fogyasztása". /25/ Az alkalmazott gyógyszerek közül "1976-77-ben élte virágkorát a Parkan" /26/, majd a Parkanhoz való hozzájutás megszigorítását követően 1980-tól a droként leggyakrabban használt gyógyszer, a Gracidin, majd ez utóbbinak a gyógyszer törzskönyvből való törlése után megnőtt a Codein tablettával és a Hydrocodin oldattal való visszaélések száma. A drogokhoz való hozzájutás tipikus módja ekkor már a recepthamisítás, de egyre gyakrabban lopnak a fiatalok kórházi osztályokról gyógyszert és a hetvenes évek közepétől /27/ előfordulnak gyógyszer-tári betörések is.

A bűnözéssel való összefonódás egyértelműbbé vált a nyolcvanas évek eleje óta. A direkt kábítószerbűncselekmények növekedése a joggyakorlattal /a "kóros szenvedélykeltés" tényállása a kábító hatású anyag vagy szer kóros élvezetéhez való segítségnyújtást tiltja és ennek alapján megbüntették például a "szipózókat", mégpedig nem a ragasztózásért, hanem amiért egyik a másiknak ragasztót adott/ és a törvényi szabályozással magyarázható, az indirekt bűnözés emelkedése pedig a hazai kábítószer-probléma alakulásával. A nyolcvanas évek eleje óta ugyanis "az abúzus egyre növekvő tempóban és intenzitással terjed. Tovább csökken az első esetben visszaélők életkorra, emelkedik a visszaélésszerűen és rendszeresen gyógyszert fogyasztók, főként a kábítószer-

élvezők száma". /28/ Az alkalmazott szerek terén a leglényegesebb újdonság az, hogy aki "megfelelő kapcsolatokkal rendelkezik,... hozzájuthat hazánkban csaknem bármely kábító- vagy kábító hatású szerhez". /29/ Ebben az időszakban már észlelhető az ún. "kemény drogok" iránti igény megjelenése. Az utóbbi években több kísérlet történt kábítószer illegális előállítására és a "tiltott kábítószerforgalomra utaló jelek... kezdenek konkrétta válni". /30/ A belső piac létezésére utal, hogy "...kialakulóban vannak olyan, többségben fiataalkorúakból álló csoportok, amelyek már a kábítószerek megszerzésének és üzletszerű terjesztésének különböző módozataival foglalkoznak". /31/

Nem elhanyagolható ma már a kábítószer-probléma viktimológiai /áldozattani/ vonatkozása sem. Egyre többször fordul elő, hogy drog miatti kábult állapotban lévő személyek ellen - elsősorban nemi - bűncselekményeket követnek el. /32/

A kábítószerbűncselekmények egyes típusai közül ma még csak a direktbűnözésre vonatkozóan vannak több évre visszamenőleg kriminálstatisztikai adataink. /Az 1988. január 1-jétől érvényes új "Egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika" alapján azonban lehetséges a kábítószerbűnözés egyéb típusainak és a bűncselekmények kábítószeres sértettjeinek a kriminálstatisztika számbavétele./ A direktbűnözés köréből az 1980-1988. közötti ismertté vált bűncselekmények, valamint bűnelkövetők terület szerinti megoszlását mutatja az 1/a és 1/b, valamint a 2/a és 2/b táblázat.

Az ismertté vált kábítószerbűncselekmények száma az
elkövetés helye szerint 1980-1988. között

Megyék, Főváros	VISSZAÉLÉS KÁBÍTÓSZERREL									
	1980.	81.	82.	83.	84.	85.	86.	87.	88.	Össz.
Főváros	4	60	34	59	77	57	58	58	54	461
Baranya	-	-	-	1	1	-	7	4	-	13
Bács-Kiskun	-	-	-	1	1	-	1	-	1	4
Békés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
B.A.Z.	-	8	-	-	-	-	3	1	-	12
Csongrád	3	1	-	-	2	2	1	4	4	17
Fejér	1	2	4	7	1	4	-	2	1	22
Győr-Sopron	-	2	-	2	2	3	1	-	2	12
Hajdú-Bihar	2	2	1	1	-	1	-	-	2	9
Heves	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Komárom	-	-	-	-	1	-	-	4	1	6
Nógrád	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Pest	2	1	-	2	1	3	11	9	3	32
Somogy	-	-	-	-	-	-	2	4	-	6
Szabolcs	-	-	-	-	-	1	1	-	1	3
Szolnok	-	-	-	-	-	-	1	-	2	3
Tolna	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Vas	-	-	-	-	-	-	5	2	-	7
Veszprém	-	2	-	1	22	8	4	5	1	43
Zala	-	-	1	1	-	2	-	-	-	4
Összesen:	12	79	42	75	108	81	95	93	73	658

1/b. táblázat

Az ismertté vált kábítószerbűncselekmények száma az
elkövetés helye szerint 1980-1988. között

Megyék, Főváros	KÓROS SZENVEDÉLYKELTÉS										
											Mind- össz.
	1980.	81.	82.	83.	84.	85.	86.	87.	88.	Össz.	
Főváros	2	9	1	5	7	10	2	9	4	49	510
Baranya	-	12	-	-	1	1	2	1	-	17	30
Bács- Kiskun	-	-	-	2	1	1	-	-	-	4	8
Békés	-	1	2	-	-	-	-	-	-	3	3
B.A.Z.	9	121	24	25	8	1	1	5	1	195	207
Csongrád	-	-	1	4	1	-	-	-	-	6	23
Fejér	-	-	4	-	-	1	1	-	-	6	28
Győr- Sopron	3	4	-	-	-	-	-	-	-	7	19
Hajdú- Bihar	7	-	2	1	1	3	8	-	-	22	31
Heves	-	-	1	1	2	-	1	-	-	5	6
Komárom	1	10	2	11	-	3	2	6	-	35	41
Nógrád	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	3
Pest	2	2	-	2	-	1	2	10	-	19	51
Somogy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Szabolcs	2	1	2	1	6	-	2	-	-	14	17
Szolnok	1	2	4	-	-	-	-	-	-	7	10
Tolna	-	3	-	-	-	-	-	-	-	3	4
Vas	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	9
Veszprém	10	66	25	138	322	-	-	-	-	561	604
Zala	-	-	-	-	-	-	-	-	12	12	16
Összesen:	37	234	68	190	349	21	21	31	17	968	1.626

2/a. táblázat

A kábítószerbűncselekmények ismertté vált bűnelkövetőinek
száma a bűnelkövetők lakhelye szerint 1980-1988. között

Megyék, főváros	VISSZAÉLÉS KÁBÍTÓSZERREL									
										Össz.
	1980.	81.	82.	83.	84.	85.	86.	87.	88.	
Főváros	2	50	34	52	66	58	75	83	46	466
Baranya	-	4	-	2	-	1	7	3	-	17
Bács-Kiskun	1	-	-	1	2	-	-	-	-	4
Békés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
B.A.Z.	-	9	1	-	1	-	2	4	-	17
Csongrád	5	4	-	2	1	2	1	2	10	27
Fejér	-	1	5	6	1	2	1	3	1	20
Győr- Sopron	-	2	-	-	-	1	-	-	-	3
Hajdu- Bihar	2	1	-	-	2	-	1	1	1	8
Heves	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Komárom	-	1	-	-	1	-	-	1	1	4
Nógrád	-	1	4	-	1	-	-	-	-	6
Pest	2	3	1	1	8	3	3	3	8	32
Somogy	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Szabolcs	-	1	-	-	1	1	2	-	-	5
Szolnok	1	-	-	-	-	-	1	-	2	4
Tolna	-	1	-	1	1	-	-	-	-	3
Vas	-	1	-	-	-	1	2	1	-	5
Veszprém	-	3	-	1	18	11	3	3	2	41
Zala	-	-	-	1	-	1	-	1	1	4
Összesen:	13	82	45	67	103	83	98	105	72	668

2/b. táblázat

A kábítószerbűncselekmények ismertté vált bűnelkövetőinek száma a bűnelkövetők lakhelye szerint 1980-1988. között

Megyék, Főváros	KÓROS SZENVEDÉLYKELTÉS										
	1980.	81.	82.	83.	84.	85.	86.	87.	88.	Össz.	Mind- össz.
Főváros	1	-	1	8	1	3	1	4	1	20	486
Baranya	-	4	-	-	-	1	1	-	-	6	23
Bács- Kiskun	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	6
Békés	-	1	2	-	-	-	-	-	-	3	3
B.A.Z.	3	21	11	3	2	-	1	2	1	44	61
Csongrád	-	-	2	4	-	-	-	-	-	6	33
Fejér	-	1	4	-	-	2	-	-	-	7	27
Győr- Sopron	2	2	-	1	-	-	-	-	-	5	8
Hajdu- Bihar	3	-	-	-	1	2	3	-	-	9	17
Heves	-	-	1	1	-	1	1	-	-	4	4
Komárom	1	9	1	2	-	1	3	2	-	19	23
Nógrád	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Pest	-	1	-	1	-	-	1	7	-	10	42
Somogy	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	4
Szabolcs	1	1	2	1	1	1	1	-	-	8	13
Szolnok	2	1	3	-	-	-	-	-	-	6	10
Tolna	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	4
Vas	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	7
Veszprém	2	8	9	15	11	1	-	-	-	46	87
Zala	1	-	-	-	-	-	-	-	6	7	11
Összesen:	16	52	36	38	16	14	12	15	8	207	875

Korábban már utaltam a kriminálstatisztikai megismerés korlátaira, de két táblázat adataiból való következtetések levonása előtt fontos hangsúlyozni: a kábítószerbűnözés területén fokozottan érvényes az, hogy a kriminálstatisztika szerinti bűnözés csak kisebb része a tényleges bűnözésnek. Mindenesetre a táblázatokból megállapítható, hogy a direkt-kábítószerbűnözés elenyésző hányada a hazai kriminalitásnak. A tárgyalt bűncselekménytípus előfordulása gyakoribb volt a nyolcvanas évek első felében. A területi elterjedtségre vonatkozóan a táblázatok adatai alapján nem lehet megalapozott következtetéseket levonni. A közölt számok ugyanis döntően az adott közigazgatási egységben működő hatóságok, intézmények kábítószerproblémával kapcsolatos politikáját - olykor egy-egy szakember aktivitását, ügybuzgalmát - tükrözik, nem pedig a kábítószerbűnözés tényleges területi előfordulását. Az azonban kitűnik az adatokból, hogy a vizsgált bűncselekmények döntő többségét Budapesten, illetve fővárosi lakosok követik el, ugyanakkor viszont a kábítószerbűnözés nem ismeretlen vidéken sem.

A következő táblázat a jogerősen elítéltek néhány adatát tartalmazza.

3.sz. táblázat

A "visszaélés kábítószerrel" és a "kóros szenvedélykeltés" miatt jogerősen elítéltek száma 1980. január

1. - 1988. december 31. között

Terület	Mind összesen	"Visszaélés kábítószerrel" Felnőttkorú	"Kóros szenvedélykeltés" Felnőttkorú
Főváros	278	251	8
Baranya	15	9	-
Bács-Kiskun	4	2	1
Békés	1	-	1
B.A.Z.	46	3	14
Csongrád	28	20	4
Fejér	25	15	2
Győr-Sopron	4	1	-
Hajdú-Bihar	4	2	2
Heves	4	1	2
Komárom	14	2	4
Nógrád	-	-	-
Pest	18	15	2
Somogy	4	3	-
Szabolcs-Szatmár	8	1	3
Szolnok	5	-	3
Tolna	1	-	1
Vas	10	6	-
Veszprém	66	19	11
Zala	8	6	-
Összesen:	543	356	58

A 2/a-b/ és 3. táblázat adatainak összevetéséből megállapítható, hogy az elkövetőknek csak mintegy 1/3-át ítélik el a bíróságok. /A további kétharmad "sorsáról" nincsenek információink, de ezek az arányok is sürgőssé teszik a különböző jellegű és nem a büntető igazságszolgáltatás szervezetrendszerébe tartozó kezelő- és utógondozó intézmények létrehozását./

A "visszaélés kábítószerrel" bűncselekmény miatt elítéltek döntő többsége felnőttkorú, a "kóros szenvedélykeltés" miatt elítéltek között viszont több a fiatalok. A területi különbségek elsősorban a helyi egészségügyi- és bűnüldöző-igazságszolgáltató szervek együttműködési gyakorlatát tükrözi. Ahol a narkósta kezelésre szoruló betegek tekintik - és a szakszerű ellátáshoz intézményük is van - ott lemondanak büntetőjogi felelősségrevonásáról. A számokból úgy tűnik, hogy a jogalkalmazó szervek többsége ezt az álláspontot fogadja el.

A rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy a kábítószerkereskedelem, tehát a kínálati oldali kábítószerbűnözés - amely a legveszélyesebb következményekkel járhat egy ország bűnözési helyzetére nézve - csekély mértékű. /Ez akkor is igaz, ha tudjuk, hogy a lefoglalt kábítószer csak mintegy 1/10-ét jelentik az egy-egy államban, illegálisan forgalmazott drogoknak./ A hazai kábítószerbűnözés tehát döntően keresleti oldali kábítószerbűnözés. Többet tudhatnánk ennek méreteiről és jellemzőiről, ha rendelkezésünkre állnának az indirekt- és a következménybűnözés adatai is, ezekre azonban csak 1988. január 1. óta kötelező a statisztikai adat szolgáltatás.

Bizonyos viktimológiai vonatkozású információink vannak, így a következménybűnözés méreteiről is képet kaphatunk.

4. sz. táblázat

Gyógyszer hatása alatt lévő sértettek közrehatása
a bűnözésben: 1980-1987.

A bűncselekmény típusa	É v											Összesen
	1980.	1981.	1982.	1983.	1984.	1985.	1986.	1987.	Összesen			
Személy elleni bűncselekmények	5	5	7	4	5	1	6	5	38			
Közlekedési bcs-ek					1				1			
Házasság, stb. és a nemi erkölcs elleni bcs-ek	1	1	2				3		7			
Közrend elleni bcs-ek			1			1	2	4	8			
Vagyron elleni bcs-ek	21	12	11	19	14	28	12	12	129			
Összesen:	26	18	19	26	20	30	23	21	183			

190

5. sz. táblázat

A sértettel kapcsolatos oksági tényezők /1988./

A bűncselekmény típusa	A drog, amelynek hatása alatt volt a sértett		Összesen
	Kábítószer	Kábító hatású anyag	
Személy elleni bcs-ek	6	14	25
Közlekedési bcs-ek	-	2	7
Házasság, stb. és a nemi erkölcs elleni bcs-ek	-	4	6
Közrend elleni bcs-ek	-	3	6
Vagyron elleni bcs-ek	23	69	148
Összesen:	29	93	192

191

A két táblázat összehasonlításából látható, hogy önmagában az adatszolgáltatási rendszer pontosítása is "növelheti" a bűnözést, illetve helyesebb, ha azt mondjuk: az 1988. január 1-jével bevezetett módosítás következtében a kriminálstatisztika jobban tükrözi a kábítószer-probléma viktimológiai vonatkozásait. 1988-ban 192 sérettnél volt megállapítható, hogy a sértetté váláskor valamilyen drog hatása alatt állt. 122 sértettnél ez a drog kábítószer vagy egyéb kábító hatású anyag volt. Elsősorban a vagyon elleni bűncselekmények sértettjei körében található olyan személyek, akik drog hatása alatt álltak az ellenük elkövetett bűncselekmény idején, de figyelemreméltó a személy elleni bűncselekmények hasonló áldozatainak növekvő száma. Éppen ezért úgy vélem, a jövőben indokolt lehet ennek az áldozattípusnak a viktimológiai vizsgálata.

II. A kábítószerfogyasztás és a bűnözés kapcsolata

A két deviancia kölcsönhatásával, összefüggésével foglalkozó hazai szakirodalom nem túl gazdag. A tanulmányok döntő többsége a jogalkalmazók gyakorlati és szolgálati tapasztalatait tartalmazza. /33/

A kábítószer-probléma kriminológiai aspektusú vizsgálatára eddig mindössze két kutatás irányult.

Az egyiket 1976-ban folytatták, a másikat 1980-85. között. Az 1976-os kriminálpszociológiai vizsgálat /34/ 100 olyan 14-18 év közötti személyre terjedt ki, akik ellen bármely bűncselekmény miatt büntető eljárás indult. A kérdőíves vizsgálat egyrészt a fiatalok szociális környezetének, a kábítószer ismeretének és használatának, valamint az elkövetett bűncselekmény és az alkalmazott drog közötti összefüggés feltárására, másrészt pedig a drog használatával kapcsolatos attitűdök kiderítésére irányult. A vizsgálat fontosabb megállapításai: a fiatalok körében a

70-es évek közepétől a "szerhasználat tömeges, a hozzászokás számosabb, mint ahogy azt egyes közlemények vélték. Összefonódási tendenciák érzékelhetők a bűnözés egyes fajtáival. A használat beépült a bűnöző közösség organizmusába, kihatattitűdjére, tükröződik a társas kapcsolatokban /csoportkohéziós erő/, a felnőttekkel és a társadalommal szembeni állásfoglalásban is. A propagálás jelentős hatékonyságú, bár nem alapjellemzője a folyamatnak - bizonyos "keményedési" tendencia sejthető a kábítószerek irányába, valamint várható az alkoholizmussal való nagyobb mérvű összefonódás." /35/

A másik az 1980-85. között "A fiatalkori bűnözés és a fiatalkori spontán csoportok összefüggései" c. kutatás. A Tauber István irányította kutatócsoport /tagjai: Dénes Sándor, Tóth Lajos és Jómagam/ 453 fiatalok bűnelkövetővel készített speciális interjút annak érdekében, hogy feltárjuk, milyen társadalmi tényezők magyarázzák a fiatalkori bűnözés hosszabb ideje tartó emelkedését. /36/ A vizsgálat kiterjedt a fiatalok körében előforduló egyéb devianciák, így a kábítószerfogyasztás alakulására, helyzetére is. A kutatás során feltártak ismertetését - időbeli, illetve területi korlátok miatt - mellőzöm, csupán a drogfogyasztás adatait idézem.

A 453 bűnelkövető közül 123 - tehát a megkérdezettek 27 %-a - nyilatkozott úgy, hogy alkalmoszerűen vagy rendszeresen fogyasztott valamilyen kábító-, illetve kábító hatású anyagot. A 123 fiatalból 100 fiú, 23 lány. A fogyasztás rendszeressége szempontjából a 123 fő megoszlása:

a/ csak kipróbálta:	23;
b/ alkalmoszerűen fogyasztott:	18;
c/ rendszeresen konzumált:	82.

A rendszeresen visszaélők közül 12-nél alakult ki függőség. A vizsgálatba bevont fiatalok 22,1 %-a, tehát kisebb-nagyobb rendszerességgel fogyasztott valamilyen drogot.

A további adatok részletezése helyett röviden összefoglalom, melyek véleményem szerint a magyarországi droghelyzet legfontosabb jellemzői

- kriminológiai szempontból. Ezek a következők:

a/ A kábítószer-probléma mint a társadalmi beilleszkedési zavarok egyik típusa hazánkban.

b/ A kábítószerbűncselekmények száma csekély, de a két deviancia egymásrahatásáról - a kriminálstatisztikai rendszer 1988. január 1. előtti hiányosságai és erre irányuló kutatások elenyésző száma miatt - keveset tudunk. Ennek ellenére azt mondhatjuk, hogy a kábítószer-probléma eddig nem hatott jelentős mértékben a hazai kriminalitásra.

c/ A kábítószerbűncselekmények körében a legelterjedtebb a keresleti oldali direktbűnözés.

d/ Hazánkban csekély súlyú a belföldi piac ellátására irányuló kereskedelem, úgyszintén jelentéktelen a tranzitforgalom.

e/ A kábítószerfogyasztás és a bűnelkövetés kapcsolatára vonatkozóan egyrészt megállapítható egy, a jogi szabályozás eredményezte oksági kapcsolat /a fogyasztás bűncselekmény/, másrészt pedig az empirikus vizsgálatok alapján az, hogy a "bűnelkövetéshez társult életmód egyik eleme a drogfogyasztás; az adatokból a fordított irányú - de enyhébb - kapcsolatra is lehet következtetni." /37/

f/ A kábítószer-problémát érintő 1985. előtti hivatalos politika miatt a drogszakma /38/ nem alakult ki, a kábítószer-probléma egyes részterületeinek szaktudományos vizsgálata hiányzik, ennek következtében keveset tudunk a kábítószer-probléma hazai jellemzőiről, törvényszerűségeiről; témánkkal kapcsolatban pedig a kábítószer-probléma és a bűnözés összefüggéseiről.

4. A kábítószerbűnözés megelőzése

A kábítószerbűnözés megelőzését, visszaszorítását szolgáló koncepció akkor érheti el célját, ha az része a kábítószer-probléma egészét felölelő prevenciás stratégiának. Kriminológiai szempontból a kábítószerbűnözés megelőzése érdekében három szinten fogalmazhatók meg a feladatok. Ezek a következők: társadalompolitikai-, szociálpolitikai- és kriminálpolitikai szint.

Büntetőjogász-kriminológusként a megelőzés kriminálpolitikai kérdéseit tárgyalom.

A kriminálpolitika a bűnözés kontrollja érdekében a bűnözéssel kapcsolatos jogrendszerre, valamint a bűnözési- és igazságszolgáltatási struktúrára vonatkozó döntések együttese. A kábítószer-problémával összefüggő és a kábítószerbűnözés megelőzésére törekvő kriminálpolitika célja:

a/ a kínálati oldalon: a kábítószerkereskedelem visszaszorítása súlyos szankciók kilátásba helyezése és szakszerű, valamint következetes bűnüldöző munka révén;

b/ a keresleti oldalon: a kábítószerfogyasztás és a bűnelkövetés összefonódásának megakadályozása.

A célok elérését szolgáló eszközök, intézmények megválasztása és kialakítása során tekintettel kell lenni a kábítószer-probléma sajátosságaira, törvényszerűségeire. Különösen így van ez a kriminálpolitika központi eleménél a büntetőjogi rendszernél. A továbbiakban ennek a rendszernek a kialakításakor figyelembe veendő tényezőket vázolom.

A büntetőjog a közösségre káros, illetve veszélyes cselekményekkel szemben védi a társadalmat. Éppen ezért a kábítószerproblémába való büntetőjogi beavatkozás terjedelmének és irányának meghatározásakor azt kell számba venni, hogy a Kielholz-féle személyiség-drog-társadalmi környezet viszonyrendszer elemeinek vonatkozásában melyek a büntetőjogi tilalmazottságot igénylő cselekmények.

A kábítószer-problémával érintett egyének tetteinek büntetőjogi szankcionálása kérdésénél különösen hasznos, ha a tárgyalt jelenséget két részre osztjuk: kínálat- és keresleti oldalra. Ez a megkülönböztetés az alapja ugyanis a kriminálpolitikai "kettős stratégiának", amelynek a lényege: szigorú szankciókkal fellépni a kereskedők ellen, enyhébben megítélni a kábítószer-probléma áldozatainak, a fogyasztóknak a cselekményeit. A büntetőjogi beavatkozás racionalitása szempontjából a fogyasztók körében még további differenciá-

lás is lehetséges, mégpedig a fogyasztás rendszeressége alapján. Amennyiben ugyanis egy állam a fogyasztást büntetendőnek értékeli, vagy - ami gyakoribb - a kábítószerfogyasztással összefüggő bűncselekmény miatt avatkozik be a kábítószeres életébe, akkor ennek a próbálkozók, az alkalmi és a rendszeres visszaélők körében van értelme. A kábítószerfüggőt /a tulajdonképpeni narkománt/ nem lehet büntetni, mert hiányzik a büntetőjogi felelősség egyik alapja: a beszámítási képesség. A kábítószer-probléma szereplői között sajátos helyet foglalnak el azok az utcai árusok, akik a saját szenvedélyük kielégítéséhez szükséges jövedelem megszerzése érdekében vesznek részt a droggereskedelemben. A büntetőjogi megítélésnél véleményem szerint ezek a személyek a fogyasztókkal azonos kategóriába tartoznak.

A kábítószerfogyasztókkal kapcsolatos büntetőjogi szabályozásnak tehát akkor van a kábítószerbűnözést megelőző hatása, ha a visszaélőt nem kényszeríti kriminalitásba, azaz ha önmagában a fogyasztás nem büntetendő cselekmény.

A kábítószer-problémába való büntetőjogi beavatkozás egyik központi kérdése: a drogok tekintetében a jogalkotás során figyelembe vegyék-e azt, hogy a drogok farmakológiai hatása és a bűnözés között csak a drogok kisebb részénél állapítható meg közvetlen kapcsolat. A legtöbb államban kizárólag az ún. kábítószerlisták alapján minősítik a drogokat. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a visszaélés olyan szerrel történt, amely rajta van a kábítószerlistán, akkor nem vizsgálják, hogy ténylegesen milyen a hatása az adott drognak. Csupán néhány országban /pl. Hollandia/ tesznek különbséget a büntetőjogi következmények tekintetében a "lágy" és "kemény" drogok között. Annak ellenére eredménytelenek egyes szakembereknek a differenciálást szorgalmazó javaslatai, hogy a farmakológiai hatásvizsgálatok kimutatták: a különböző drogfajták közül csak a barbiturátok okozhatnak közvetlen bűnelkövetést azzal, hogy erősítik a fogyasztóban meglévő erőszakos tendenciákat. /Az ópiátokról viszont megállapították, hogy inkább nyugtatnak, mint bűncselekményt vagy

paranoid reakciókat vált ki./ /39/

A differenciálás problémája elvezet ahhoz a kérdéshez: lehet-e az alkoholhoz, a nikotinhoz és a koffeinhez hasonlóan legalizálni bizonyos drogokat. Úgy vélem bűnmegelőzési szempontból elképzelhető ez a megoldás. Közismert ugyanis, hogy a különböző kínálatcsökkentő akciók "eredménye" a fogyasztók növekvő kriminalitása és az is nyilvánvaló, hogy nem azért van kereslet a kábítószerek iránt, mert nagy a kínálatuk, hanem éppen fordított az összefüggés. A legalizálás sem oldaná meg azonban a kábítószer-probléma szociális, egészségügyi vonatkozásait, éppen ezért az ezzel kapcsolatos döntéseket csak a jelenség valamennyi aspektusának figyelembevételével lehet meghozni.

A társadalmi környezet tekintetében a kábítószér-probléma büntetőjogi kontrolljának alapja a már többször említett megkülönböztetés lehet: a kínálati és a keresleti oldali cselekmények szétválasztása. A kínálati oldali cselekmények rendkívül súlyos veszélyt jelentenek egy-egy nemzetre, bizonyos formáik az egész emberiségre. Éppen ezért a kínálati oldali kábítószerbűnözés üldözését és megelőzését kell a kábítószér-problémával kapcsolatos kriminálpolitika középpontjába állítani. A keresleti oldali cselekmények megítélésénél viszont célszerű figyelembe venni a büntetőjog fejlődési irányát. Ennek a témánkkal összefüggő lényege: a büntetőjog fokozatosan kivonul az "önsorsrontó cselekmények" /40/, illetve az olyan magatartások területéről, amelyek az egyéni morális megítélés függvényei /41/ és ezek vonatkozásában nem vállalkozik a tiltásra. A keresleti oldalon csak abban az esetben kell a büntetőjognak beavatkozni, ha a fogyasztással összefüggésben követ el a visszaélő a környezetére is káros cselekményt, tehát bűncselekményt. A kábítószerbűnözés megelőzését az a kriminálpolitika szolgálhatja, amely az ilyen esetekben figyelembe veszi a bűncselekmény "mögötti" szenvedélyt és különböző technikák /pl. az ún. diverzió, azaz a büntetőjogi útról való letérés/ révén érdekeltté teszi a bűnelkövetőt abban, hogy gyógyíttassa magát. Az , hogy végülis egy állam milyen tartalmú

kriminálpolitikát választ a kábítószer-problémával kapcsolatban, több tényezőtől függ. Ezek közül meghatározó szerepe van a droghasználat társadalmi megítélésének, az adott kultúrában betöltött szerepének, de befolyással van a kriminálpolitika tartalmára a kábítószer-probléma elterjedtsége, a kábítószerbűnözés méretei, jellemzői, a drogfogyasztók társadalmi összetétele és a nemzetközi szerződések. A magyar kriminálpolitika hibája éppen abból fakad, hogy a felsoroltak közül csak a nemzetközi szerződésekből fakadó kötelezettségeinket és a droghasználat - vélelmezett - társadalmi megítélését tükrözi. A fogyasztás büntetendősége, a kényszergyógyítás - egyelőre végrehajtásában felfüggesztett - kiterjesztése a kábítószerrel visszaélőkre, a kereskedők és a fogyasztók közötti nem megfelelő mértékű differenciálás egy meglehetősen szigorú kábítószerbüntetőjogot /szerencsére csupán a törvény szintjén/ eredményezett. Kétségtelen, hogy hasonló "keményedési" tendencia észlelhető az USA és a nyugat-európai országok büntetőjogában. Ezt a tendenciát indokolja az idézett országok kábítószeres helyzete. A kábítószer-probléma hazai jellemzői azonban szükségtelenné teszik a jelenség kriminalizálását, a büntetőjogi beavatkozás szigorítását. A következő táblázat többé-kevésbé megfelelően illusztrálja Magyarországot és néhány európai ország kábítószer helyzetének súlyosságát.

6. sz. táblázat

A kábítószerrel visszaélés súlyossága néhány európai országban - becslés alapján /42/

	Különlegesen súlyos	Súlyos	Közepesen súlyos	Nem súlyos	Nem létező
Ausztria			x		
Dánia		x			
Franciaország	x				
NDK					x
NSZK			x		
Görögország			x		
Magyarország				x	
Olaszország	x				
Hollandia		x			
Lengyelország		x			
Svédország		x			
Svájc		x			
Törökország			x		
Egyesült Királyság	x				
Jugoszlávia			x		

A táblázatból is megállapítható, hogy hazánkban nem indokolt a kábítószer-probléma kriminalizálása, az eddigiektől szigorúbb megítélése. Sokkal fontosabb lenne egy olyan kriminálpolitika kialakítása, amely egyszerre járul hozzá a kábítószer-probléma és a kábítószerbűnözés megelőzéséhez. Erre pedig csak akkor van remény, ha a jövőben minél többet tudunk meg a hazai kábítószerhelyzetről és a kábítószer-probléma kriminológiai vonatkozásairól.

JEGYZETEK

- /1/ Dr. Takách Gáspár: Serdülő és ifjúkori toxikomániák megelőzési-, ellátási-, gondozási rendszerének "Angyalföldi Modell" programja. Tervezet tanulmány. Kézirat. Budapest, 1985. 1. o.
- /2/ Szabó András: Bűnözés-ember-társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1980. 55. o.
- /3/ Pick Imre: A kábítószer-élvezet és a bűnözés - különös tekintettel az ifjúságra II. rész. Belügyi Szemle, 1977. 4. sz. 44. o.
- /4/ Dr. Kisszékelyi Ödön: Toxikománia. BM Könyvkiadó. Budapest, 1979. 206. o.
- /5/ Az említett kategorizálásra vonatkozóan lásd például: Norbert Thomas: Drogen kriminalität. R. Boorbert Verlag, Stuttgart, 1982. 19. o.
- /6/ Feraud és Vervaeck felosztása. Idézi: Mato Roberedo: Kábítószer és bűnözés c. tanulmányában. Revue Internationale de Police Criminelle, 1980. június-július. 339. sz. Nyersfordítás: 35. o.
- /7/ A felosztást lásd: M. Roberedo: I.m.: 35. o.
- /8/ "A társadalmi-jogi megelőző és ellenőrző intézkedések hatása a kábítószerfogyasztás és a bűnözés közötti kapcsolatra különböző országokban. Összehasonlító vizsgálat." A vizsgálatot az ENSZ Társadalomvédelmi Kutatóintézete /UNSORT - Róma/ irányította. A kutatás anyaga megjelent a "Combatting drug abuse and related crime" c. kötetben. Szerkesztette: Francesco Bruno. Róma, 1984. július. Az idézet a "Kutatási beszámoló" /I. rész/ 1. oldalán szerepel.

- /9/ Lásd: a /8/ pontban idézett művet, 8. o.
- /10/ A /8/ pontban idézett mű: 8. o.
- /11/ A /8/ pontban idézett mű: 9. o.
- /12/ Az idézett megállapítások forrása:
 a/ M. Roberedo: I.m. 34-35. o.
 b/ L.D. Johnston - O'Malley - Eveland: Drugs and delinquency... In: Kandel /ed./: Longitudinal research on drug use: Empirical findings and methodological issues. New York, Wiley 1978. 137-156. o.
 c/ A /8/ pontban idézett mű: 15. o.
 d/ Pick Imre: I.m. 45. o.
 e/ J. Mott: Drug misuse and crime. Az Európa Tanács országaiban működő kriminológiai intézetek igazgatóinak XI. Konferenciájára /1974/ készített tanulmány. Megjelent: "The importance of narcotics in relation to criminality" c. kötetben. Council of Europe 1975.
- /13/ a/ Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda tájékoztatója a kábítószerhelyzet 1988. évi alakulásáról. Készítette: Dr. Mayer Jolán.
 b/ Mr. de Vicente: Explanatory Memorandum, In: Report on the fight against drugs. Council of Europe. Parliamentary Assembly. 15 September 1988. Doc. 5939. /Az Európa Tanács Parlamentje 1085. Ajánlásának - "Ajánlás a kábítószer elleni harcban" - háttéranyaga./
 Az anyag részletes ismertetésére lásd: Lévai Miklós: Az Európa Tanács a kábítószer-probléma ellen. Alkoholológia, 1989. 3. 4-9. o.
- /14/ Betaubungsmittelstrafrecht in Westeuropa... Hrsg.: Dr. Jürgen Meyer mit einem Vorwort von Professor Dr. Albin Eser. Freiburg i. Br. 1987.
- /15/ Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda... I.m.: 1.o.

- /16/ Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda... I.m.: 1-2. o.
- /17/ Mr. de Vicente: Explanatory Memorandum... I.m.: 2. o.
- /18/ Lásd: A "crack" nevű kokain kábítószer: egy történelmi dimenziójú katasztrófa, amely még mindig terjed. Alkoholológia 1989. 3. 1. o.
- /19/ Harald Arnold - Korinek László: Bűnözési leterheltség a Német Szövetségi Köztársaságban és Magyarországon. Dolgozatok az állam- és jogtudományok köréből XVII. Janus Pannonius Tudományegyetem Kiadványa. Pécs, 1986. Különlenyomat, 11. o.
- /20/ Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda... I.m.: 2. o.
- /21/ Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda... I.m.: 49. o.
- /22/ Dr. Jürgen Meyer: I.m.: 781. o.
- /23/ Gerevich József: A hazai drogproblémák és kezelésük. Kézirat. 1988. 1. o.
- /24/ Dr. Benkő András: Hisztéria vagy reális veszély. /A kábítószer elleni küzdelem szakértői szemmel/ Jogpolitika. 1988. 2. 15. o.
- /25/ Siklói György: Az ifjúság védelmében. Belügyi Szemle. 1986. 8. 4. o.
- /26/ Kisgyörgy Éva - Peller László: Tékozlók vagy eltékozoltak? /Kábítószerfogyasztókról és a velük foglalkozó intézményekről/ Alkoholológia. 1987. 2. 5. o.
- /27/ Az erre vonatkozó adatot lásd: Német Zsolt /a/: A drogok és a bűnözés. Nemzetközi egyezmények c. írásában. A tanulmány megjelent "A bódulat csapdájában" c. kötetben.

- Szerkesztette: Vabrik László. Tankönyvkiadó. Budapest, 1989. 164. o.
- /28/ A toxikománia alapvető kérdései. Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet Tájékoztatója 26. sz. 1986. 62. o.
- /29/ A toxikománia alapvető kérdései. I.m.: 62.o.
- /30/ Németh Zs. /b/: Kábítószeres és kábítószerpótló anyagok fogyasztásának büntetőjogi problémái. Kriminológiai Közlemények 15. Budapest, 1987. 14. o. A kötetet szerkesztette: Polt Péter.
- /31/ Dr. Balla K.: Kábítószeres és pszichoaktív anyagok rendészeti felügyeletének tapasztalatai. Belügyi Szemle, 1984. 8. 96. o.
- /32/ Az ezzel kapcsolatos esetismertetéseket lásd: Németh Zs. /a/: I.m.: 166. o.
- /33/ Lásd például:
 a/ Papp Imre: Kábítószerrel való visszaélés vizsgálata. Belügyi Szemle, 1977. 6. 104-106. o.
 b/ Lakatos István - Nagy László: A kábító hatású anyagok /szerek/ kóros élvezete. Magyar Jog, 1982. 6. 527-537. o.
 c/ A jogalkalmazók által végzett vizsgálatok közül a legjelentősebb Molnár Emőke: "A kóros szenvedélykeltés vétsége miatt indított bűnügyek vizsgálatának tapasztalatairól" c. munkája. A Legfőbb Ügyészség Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Osztályának csoportvezető ügyésze által 1982-ben készített anyag az 1979-82. között kóros szenvedélykeltés vétsége miatt folyamatban volt bűnügyekre terjedt ki.
- /34/ Erdélyi István - Magyar Miklós - Pick Imre - Zeisler József: Euforizáló szerekkel való visszaélés és a fiatalkori bűnözés - kriminológiai vizsgálat.

Alkohológia, 1982. 3. 142-153. o.

- /35/ Erdélyi I. stb.: I.m.: 152. o.
- /36/ A kutatás módszertanára és menetére lásd:
Dénes S. - Tauber I. - Tóth L.: A fiatalkori
bűnözés és a 80-as évek magyar társadalma.
Belügyi Szemle, 1987. 3. 7-17. o.
- /37/ Dr. Rácz József: A drogfogyasztó magatartás.
Medicina Könyvkiadó. Budapest, 1988. 115-116.
o.
- /38/ Idézett művében Dr. Rácz J. utal a drogszak-
ma kialakulatlanóságára és ennek tudományel-
méleti következményeire: I.m.: 5. és 8. o.
- /39/ Lásd: Drugs and Crime. Encyclopedia of Crime
and Justice. Sanford H. Kadish: Editor in
Chief, Volume 2. The Free Press A Division
of Macmillan, Inc, New York. 638. o.
- /40/ Erre vonatkozóan bővebben lásd: Szabó András:
I.m.: 134. o.
- /41/ Denis Szabó: Kriminológia és kriminálpoliti-
ka. Gondolat Könyvkiadó. Budapest, 1981.
187. o.
- /42/ A táblázat megjelent a Drugs and Punishment
c. kötetben. Dusan Cotic. UNSDRI Publication
No. 30. Rome, February 1988. 23. o.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
TÁRSADALMI BEILLESZKEDÉSI ZAVAROK SZABOLCS- SZATMÁR-BEREG MEGYÉBEN	3.
Előszó.....	4.
Dr. Gyuró Imre: A társadalmi beilleszkedés zavarai kialakulásának sa- játosságai Szabolcs-Szatmár megyében.....	5.
H o z z á s z ó l á s o k :	
Dr. Nyári Katalin	17.
Dr. Vasas Szilárd	23.
Ördögh László	27.
Dr. Poór János	30.
Mankó Mária	32.
Dr. Madácsi Mária	39.
Dr. Gönczöl Katalin zárszava	42.
KUTATÁSOK A TÁRSADALMI BEILLESZKEDÉSI ZAVA- ROK KÖRÉBŐL	44.
Előszó	45.
Dr. Vavró István megnyitója	47.
Dr. Miltényi Károly: A társadalmi beillesz- kedési zavarok kultu- rális háttere	49.
Dr. Tóth Tihamér: A bűnözés áldozatainak társadalmi rétegenkénti előfordulása	68.
Dr. Szabó Kovács Judit hozzászólása	82.